

Magyar Művészeti Akadémia

Vándorulás Kolozsváron - 2006. október 14.

<http://www.mmakademia.hu/welcomeHU.php>

A művész hitele / Somogyi Győző bevezető előadása

A művész hitelét a mi nemzedékünk úgy élte meg, mint a művész szabadságának a problémáját. Szabadság nélkül, politikai kényszer alatt éltünk, átértük József Attila vágyát: „én hadd legyek szabad, sziszegve sem szolgállok aljas, nyomorító hatalmakat!” A mi nemzedékünk a kommunizmus kényszere alatt élt és sokunkban az volt a vágy, hogy ettől a politikai kényszersztől mielőbb megszabaduljon. A nyugati világ, mint a szabadság hona, annak a művészeti élete és kultúrája pedig, mint maga a szabadság lebegett a szemünk előtt, és azt gondoltuk, hogyha ha mi ott élhetnénk, – nagyon sokan távoztak el a hazájukból emiatt –, ha ebben a stílusban, ebben a rendszerben élhetnénk, akkor mi hatalmas alkotásokat hozhatnánk létre. Ez bekövetkezett és látjuk, hogy a régi lakat helyett egy új lakat alá kerültünk.

De a dolog nem ilyen egyszerű. A művész a három szent pillér közül, – a szép, a jó és az igaz közül – talán gazdája a szépnek, hogyha az Isten által adott tehetségére és személyiségére gondolunk, de hogy mi a jó és az igaz, azt a művész is az őt körülvevő társadalomtól és a nemzedékek óta mögötte állóktól, a hagyományoktól kapja. Az ókorban a művészt mesterembernek tekintették, aki a technével foglalkozott, a technikával, amikor nem volt elválasztva a mesterség és a művészet. Tehát egy jó asztalos vagy hajóépítő ács legalább annyit ért, mint egy festő vagy egy színművész.

A középkor művésze pedig az a névtelen mester volt, aki nem írta oda a nevét és aki egész életében egy hatalmas istentiszteleti tevékenységben, a középkor egységes kultúrájában szolgált. A középkori Európa művészete a liturgia része volt. Adott volt a stílus, adott volt a feladat, nem a művésznek kellett kitalálni hogy mit csináljon és ahogy a pap elvégzi a misét, olyan túl nagy hibát nem követhet el, hacsak bukfcencet nem vet közben, ugyanígy a középkor művésze is csak jót és szépet tudott alkotni. Nem maradt ránk a középkorból egyetlen egy tárgy sem, amelyik ne lenne szép és művészi. Legyen az akár egy köcsögnek a letört füle, egy lábbeli vagy akár egy szárnyas oltár töredéke. Így volt ez minden vallásos kultúrában, nem csak az európaiban. A nagy ázsiai, amerikai civilizációkban, amelyek vallásos alapon épültek fel, a művész tulajdonképpen pap volt, a papnak egy fajtája, aki a kezével és a szívével szolgált az istentiszteletet és a közösséget.

A nagy változás – a fehér ember világában – az újkorban, a reneszánszban következett be, amikor az autonóm egyéniség, a szabad, öntörvényű művészegyéniség kultuszát elkezdtek – pogány alapokra ugyan jogtalanul hivatkozva –, de elkezdtek piedesztálra emelni. A művész elkezdett felfuvalkodottá és gőgössé válni. Körülbelül a felvilágosodás óta pedig a művészt kifejezetten arra a feladatra indítják és inspirálják, hogy élcsapata legyen a keresztény kultúra lebontásának és szétverésének. Nagyon nehéz ezeket a szellemi folyamatokat pontosan néven nevezni. Amikor azt mondjuk, hogy modernitás, akkor az utóbbi kétszáz év szellemi mozgalmaira, stílusára és hatalmi struktúráira egyszerre kell gondolnunk. Ami az emberiséggel történt, először Európával és Amerikával, de a globalizáció révén ma már a világ minden zugában az azt mutatja, hogy a modernitás és az azt irányító hatalmak uralkodnak. Látjuk, hogy itt egy egységes hatalmi rendszerrel állunk szemben és a művésznek most már a szabadság és az egyéniség kérdését ebben az összefüggésben kell fölvetnie. A 20. század stílusváltásaiban és művészeti eszmeáramlataiban teljesen egyértelmű volt, hogy ezt az avantgárd szerepet szánják a művésznek, tehát ez az élcsapat, aki elől megy és veri szét a régi kultúrát annak reményében, hogy majd valami jobb és ennél külön fog keletkezni, de a dolog többnyire csak a rombolásig jutott. A 20. század művésze mindvégig ideológiai kényszer és nyomás alatt volt kénytelen működni.

Mi, idősebb nemzedék ezen az európai térfélen ezt mint a kommunizmus szocialista realista stílus-kényszerét éltük át. Lenin és Ceausescu szobrokat és portrékat kellett készíteni, meg pártházakat és panel lakótelepeket kellett terveznie a művésznek. Nem sokat kérdezték, hogy ő maga mit akar. Azonban akkor azt hittük, hogy a nyugati demokrácia az a szabadság világa, ahol a művész szabadon bontakoztathatja ki az egyéniségét, de ma már tudjuk, hogy ez messze nem így van. Nem így, mert a globalista hatalmi ideológia ugyanolyan kényszerként nehezedik a művészre a nyugati világban, mint régen a kommunista, marxista, de még ennél is nagyobb az a modernista stílus-kényszer illetve világnézeti kényszer, amelyik a művészt és a

szellem valamennyi emberét arra kényszeríti, hogy egyetlen egy irányba nézzen, egyetlen egy stílust kövessen, egyetlen egy eszményt lásson, hogy a technikai haladás és a tudományos fejlődés szolgája és szolgálóleánya legyen. A művészeti ágakat ma ideológusok, művészettörténészek, kritikusok illetve a mögöttük álló pénzemberek, beruházók, a filmeket, a galériákat pénzelő arcnélküli hatalmasságok irányítják. Aki nem igazodik, azt ugyanúgy kirúgják a sorból, betapossák a földbe és vagy jelentéktelennek, tehetségtelennek bélyegzik, vagy egyszerűen nem kap munkát és halhat éhen. A zsűrikben, aki eltér ettől a kötelezően modernista irányzattól, azt kortévesztőnek minősítik.

Én úgy látom, hogy a szabadságunk egyáltalán nem lett nagyobb és talán még azt a kérdést is föl kell vetni, hogy a szabadság-e egyáltalán az a legfőbb mérce, ami a művész hitelességét adja. Az én érzésem szerint nem az. A művésznak nem a saját egyéniségét és személyiségét kell kibontania. Nem az a feladatunk, hogy önmagunkat kifejlesszük és bemutassuk, hanem az örök értékeket, Istennek a teremtető és gondviselő tervét kell szolgálnunk. Úgy is mondhatjuk nem ennyire vallásosan, hogy a művésznak az életet kell szolgálnia. Ez alatt azt értem, hogy minden alkotása, minden szava, minden ceruzavonala vagy épülete olyan legyen, ami az egész teremtetett világnak, a bioszférának, az egész emberiségnek visszamenőleg és előre a javát szolgálja és nem szabad semmi olyat tennie, bármennyire is csábító szakmai kihívás vagy bármilyen nagy dicsérettel kecsegtet is, ami ezzel ellentétes. Ezért aztán a művésznak mégis csak egyéni harcosnak kell lenni és egy olyan életformát, olyan szakmájához szabott művészi életformát kell találnia, amely egyrészt Isten-közeli gondolatokat ad neki, másrészt a természet közelségét, harmadrészt pedig egy emberi közösségbe állítja őt.

Ezekről azért fontos beszélni, mert éppen a modernitás és annak a titkos hatalmai hajszolták a művészeket úgy, hogy nagyvárosokba költözzenek. A mi nemzedékünknek ez volt a története. Kis falvakban születünk és metropoliszokban haltunk meg, sokan az önpusztítás árán. A 20. század tipikus művésze alkoholista és nikotinista, aki maga pusztítja el önmagát, mert nem bírja el azt a kilátástalan nyomást, amiben élni kényszerül. Ugye az egy közismert vicc volt, hogy a magyar értelmiség előtt két út áll: az egyik az alkoholizmus, a másik járhatatlan. Be kell látnunk, hogy van harmadik út és van járható út is. Ez pedig az Isten-szolgálat, a természetbe és a közösségbe kapaszkodva.

A művészegyéniség kultuszát is azért dugták a fülünkbe, hogy elszakadjunk a közösségtől. Elszakadjunk a szülőfalu közösségétől, elszakadjunk a nemzeti közösségünktől, elszakadjunk az egyházi közösségünktől, ezektől a természetes közösségektől, amelyekből minden igazi alkotás táplálkozni tud. És a művész, ha le is verik, akkor is, mint hogyha Anteuszt, a Földanyát érintené, új erőre támad. Tehát azt mondták a művésznak, legyél magányos, legyél nagy egyéniség, legyél öntörvényű. Nem erre van szükség véleményem szerint. Nem az öntörvényünket, hanem Isten törvényét kell követnünk.

Végül még egy szó: a tradíció. A művészet nem abból áll, hogy folyton új dolgokat találunk ki, hanem abból, hogy egyetlen egy tradíció láncszemei vagyunk, amely a legelső ősember rajztól folyamatosan halad - reméljük - a világ fennmaradásának utolsó percéig. Ebbe egy láncszemnek lenni, ez a legnagyobb művészi dicsőség. Én azt gondolom, hogy ez a hagyományos művészi program és ezt ugyanígy gondolták az egyiptomi művészek, ugyanígy gondolták a középkori vagy reneszánsz művészek, de ugyanígy a modern kor legjobbjai is. Ez

jelent egy bizonyos tudatos szembenállást a kor hatalmasságaival, esetünkben a modernitással, legalábbis kritikai szembenállást és nem ájult beleolvadást a modern elvárásokba.

APPENDIX

Beszélgetés Somogyi Győző festőművésszel

Híradás a Káli-medencéből

Azt, ami megmaradt a Káli-medencéből – Hunfalvy szavával: a „szép keretbe foglalt bájos képek”-ből, az „egymással váltakozó hegyek, völgyek, lapályok” és a gondozott szőlők, rétek, tájba illő falak változatos együtteséből – vajon megőrizhetjük-e? Hogyan lehet megőrizni, amikor ki-ki jobban, kényelmesebben, „modernebbül” kíván élni, nyaralni és szórakozni, s ezt szolgálja ki érdeke szerint a gazdaság, sőt ennek megy elébe a maga újdonságaival, divatot keltve és közben a természetet is átalakítva? Ez nemcsak a Káli-medence ügye, ezért is érdekes, hogy egy ottani kis település, Salföld megőrzéséért mit tett, tesz az ottani közösség.

Erről beszélgettünk Somogyi Győző festőművésszel.

<http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/2001/0114/hiradas/hiradas.html>